

*І.В. Казачук – студент V курсу юридичного факультету
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка;
науковий керівник – канд. юрид. наук, асист. кафедри конституційного
та адміністративного права юридичного факультету
Київського національного університету ім. Т. Шевченка Н.Ю. Задирака*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЕТНІЧНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ

Утвердження України як незалежної держави з багатонаціональним складом населення потребує науково обґрунтованої розробки і практичного впровадження виваженої етнонаціональної політики. В умовах сьогодення етнічність і націоналізм, міжетнічні конфлікти та різноманітні сепаратистські рухи стали потужною силою, яка помітно впливає на формування сучасного світу, структуру і стабільність сучасних держав. Всеукраїнський перепис 2001р. зафіксував практично всі нові реалії та тенденції у формуванні етнічної структури українського суспільства [1]. Даний перепис – перший всебічний, об'єктивний образ сучасного українського суспільства, зокрема і його етнічної структури, що відбувся у вільній, незалежній, правовій державі, в якій громадянам не було потреби приховувати свою власну національність.

Першим актом, який врегулював це питання стала “Декларація прав національностей України”, що була ухвалена 1 листопада 1991 р. вищим законодавчим органом України. Вона констатувала, що на території України проживають громадяни понад 100 національностей, які разом з українцями становлять п'ятдесятимільйонний народ України. Її положення гарантують всім народам, національним групам, громадянам, які проживають на території України, рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права.

25 червня 1992 р. Верховна Рада України прийняла Закон України “Про національні меншини в Україні”. Його основні положення ввійшли до Конституції України. На законодавчому рівні закріплюється поняття національної меншини – це група громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою. У Верховній Раді України, в разі необхідності – в місцевих Радах, діють постійні комісії з питань міжнаціональних відносин. В місцевих органах державної виконавчої влади можуть створюватися відповідні структурні підрозділи. При місцевих Радах можуть утворюватися і функціонувати на громадських засадах дорадчі органи з представників національних меншин. Визначалось, що держава гарантує всім національним меншинам права на національно-культурну автономію: користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національні культурні товариства, розвиток національних культурних традицій, використання національної символіки, відзначення національних свят, сповідування своєї релігії, задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації, створення національних культурних і навчальних закладів та будь-яку іншу діяльність, що не суперечить чинному законодавству.

Важливе значення для захисту прав і свобод українців за межами держави та національних меншин в Україні мають двосторонні договори України, які згідно з ч. 1 ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства. З 1990 р. між Україною і численними зарубіжними країнами укладені двосторонні договори, наприклад, Угода між Україною та ФРН “Про співробітництво у справах депортованих осіб німецької національності та взаємне забезпечення прав національних меншин” від 10 жовтня 1993 р., Угода між Україною та Польщею “Про принципи співробітництва між Україною та Республікою Польща по забезпеченню прав національних меншин” від 1 лютого 1994 р., Багатостороння (в рамках СНД) Угода з питань, пов’язаних із відновленням прав депортованих осіб, національних меншин і народів від 17 травня 1996 р. тощо. Ці договори врегульовують статус національних меншин та гарантують рівність прав та свобод громадянам, які проживають на території іноземної держави, незалежно від національної належності, сприяють розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин, гарантують право на вільне виявлення, зберігання та розвиток етнічної культури й констатують, що чинні національні законодавства відповідних країн повністю відповідають принципам і нормам міжнародного права у галузі забезпечення прав національних меншин.

26 липня 1996 р. Указом Президента України “Про зміни в системі центральних органів виконавчої влади України” створено Державний комітет України у справах національностей та міграції (Держкомнацміграції), який забезпечував реалізацію державної політики у сфері міжнаціональних взаємин, прав національних меншин та української діаспори, міграційних відносин. Для задоволення потреб національних меншин ухвалено Державну програму відродження та розвитку освіти національних меншин України. 13 вересня 2001 р. Президент України Л.Д. Кучма підписав Указ за № 836/2001 “Про Державний комітет України у справах національностей та міграції” чим доповнив і розширив попередній Указ.

Створення такого органу в системі виконавчої влади було великим стрибком у напрямку вирішення даного питання. Це підтвердило, що Україна послідовно продовжує курс на гармонізацію міжнаціональних відносин, підтримання атмосфери доброзичливості та консолідації всього українського суспільства, відновлення історичної справедливості щодо народів, депортованих за радянських часів, забезпечення прав біженців, задоволення національно-культурних потреб українців, які проживають за межами держави.

Однак, аналіз чинного законодавства України щодо забезпечення прав етнічних меншин, його порівняння з відповідними правовими нормами інших країн та загальноєвропейськими стандартами дають змогу виокремити питання, які ще не врегульовані в правовій системі України. На законодавчому рівні ще не визначено правовий статус кожного етнокомпонента українського суспільства – титульної нації, національних

меншин, корінних народів, законодавчо не визначено терміни “депортовані народи” та “місця компактного проживання”.

Законодавча розробка визначення правового статусу народів, які можуть розглядатися як корінні, а також визначення етнічних груп, що до них належать, має спиратися на міжнародно-правові норми, до яких у першу чергу належить Конвенція МОП № 169 “Про корінні народи, що ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах”. У названій Конвенції враховуються інтереси не лише корінного народу, а й держави.

Хоча Закон України “Про національні меншини України” вважають одним із найдемократичніших, все ж фахівці вказують на низку недоліків, пов’язаних з недосконалістю та застарілістю окремих положень. Тобто, назріла необхідність внесення змін до чинного законодавства, яке має адекватно реагувати на проблеми, що виникають в етнонаціональній сфері та регулювати всі процеси, які відбуваються в цій галузі суспільних відносин.

Література

1. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року [Електронний ресурс] : повідомлення / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.